

Výsledky získávání pedagogických kompetencí během pedagogické praxe a výsledky autoreflexe adeptů učitelství

The Results of Acquiring Competencies during Teachers' Training Courses and the Results of the Self-reflection of the Adepts of Teaching

PhDr. Radmila Dytrtová, CSc.

Dian van Limpt

*Katedra pedagogiky Institutu vzdělávání a poradenství ČZU v Praze
Česká republika
STOAS Professional University for Education & Knowledge Management in Dronten,
Netherlands*

Klíčová slova: výzkum, střední zemědělské školy, odborné předměty, pedagogická praxe, kompetence, autoreflexe, osobnost učitele

Key words: research, agricultural schools, vocational subjects, teachers' training, competence, self-reflection, personality of teacher

Abstract: Pedagogická praxe je součástí studijního plánu v rámci přípravy učitelů na Katedře pedagogiky Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze i na STOAS Professional University for Education & Knowledge Management v Drontnu (NL), kde studenti získávají kvalifikaci učitelů odborných předmětů pro střední zemědělské školy. V rámci pedagogické praxe probíhá výzkumné šetření, kdy sledujeme výkon každého studenta. Každoročně jsou data zpracovávána a slouží ke zvýšení kvality pedagogické praxe v příštím roce. Před pedagogickou praxí nás zajímala představa studentů o osobnosti učitele, a i to, jak oni sami tuto představu naplňují.

Abstract: Pedagogical practice is a part of study plan of the Department of Pedagogic of the Institute of Education and Communication of Czech University of Life Sciences Prague, as well as at STOAS Professional University for Education & Knowledge Management in Dronten (NL), where the students get the qualification of teachers of vocational subjects for secondary agricultural and schools. We have been running an internal survey in which we observe a teaching performance of every student. The survey data are annually processed and they help to adjust and increase the quality of teachers' training courses for the next year. Before the training courses we interested in an idea of students about the personality of teacher and how they are performing task themselves.

1 Úvod

Základem pedagogických a didaktických kompetencí učitele je řada dovedností, které si musí učitel osvojit, jako například dovednost udržení kázně ve třídě a výchovného působení na žáky, organizovat a řídit vyučovací proces, dovednost vzdělávat neboli dovednost transformovat metodologii poznání daného oboru do způsobu myšlení žáků ve vyučování, dovednost využívat vhodné výukové metody a účelně využívat pomůcky a didaktickou techniku. Zjednodušeně řečeno – ovládat strategii vyučování a výchovy na teoretické a praktické úrovni s ohledem na sociální a psychologické aspekty, které vzdělávání a výchova žáků přináší. Získávání pedagogických a obecně didaktických kompetencí probíhá v průběhu souvislé pedagogické praxe. Pedagogická praxe je součástí učebního plánu studia, absolventů České zemědělské univerzity v Praze, kteří získávají kvalifikaci učitelů odborných předmětů pro střední zemědělské a lesnické školy. Studenti bez dosavadní vlastní pedagogické praxe jsou zařazeni na cvičné školy na souvislou praxi v délce 3 týdnů, ostatní absolventi ČZU konají praxi 2 týdny. Řízená pedagogická praxe, kterou organizuje Institut vzdělávání a poradenství ČZU je významnou součástí přípravy učitelů odborných předmětů. Výsledky výzkumu, který je realizován v průběhu pedagogické praxe, napomáhají cílené orientaci v průběhu přípravy na ty komponenty pedagogické způsobilosti učitelů, na které je potřeba se během pedagogického studia více zaměřit.

Pedagogické studium učitelů odborných předmětů je realizováno formou doplňujícího pedagogického studia nebo bakalářského studia. Institut vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze má možnost sledovat posluchače na 30 cvičných školách v České republice. IVP spolupracuje s obdobnými pedagogickými pracovišti u nás i v zahraničí. Příkladem může být spolupráce s Univerzitou STOAS v Dronthu v Nizozemí. Tato spolupráce se realizuje na základě vzájemného hostování a výměny pedagogů s cílem poznat kvalitu přípravy učitelů a posoudit její účinnost. Tento cíl se pokoušíme např. realizovat orientačním průzkumem, který jsme v první fázi zaměřili na zmapování představ studentů 1. ročníku studia učitelství, které mají o osobnosti učitele. Zajímalo nás, jak tuto představu naplňují studenti na začátku studia. K tomuto zjištění jsme použili metodu autoreflexe. Stejnou metodou chceme zjistit stav po absolvování pedagogické praxe – tj. ve třetím ročníku studia a vzájemně představy studentů 1. a 3. ročníku porovnat, abychom zjistili, jak pedagogická příprava ovlivní představu studentů o osobnosti učitele, kterou měli na začátku studia a jak ovlivní výsledky autoreflexe.

2 Představy studentů učitelství o osobnosti učitele

Před vlastní pedagogickou praxí nás zajímala představa studentů 1. ročníku o osobnosti učitele. Bude nás zajímat výsledek srovnání představy studentů před pedagogickou praxí a po jejím absolvování ve 3. ročníku studia. Předpokládáme, že se představa studentů na začátku a na závěr studia bude významně lišit a stejně tak se budou lišit výsledky autoreflexe respondentů. Předpokládané rozdíly by se mohly objevit na základě pedagogické přípravy a pedagogické praxe na cvičných školách a jejího vlivu na adepty učitelství.

Podkladem pro autoreflexi byla generalizovaná představa studentů o osobnosti učitele. Studenti převážně charakterizovali učitele jako člověka s dobrým vztahem k dětem, s empatií a dobrou komunikativností, odborníka ve své profesi. V představě studentů o

osobnosti pedagoga se objevovali charakteristiky jako trpělivost, tvořivost, smysl pro spravedlnost, optimismus, důslednost apod. **V rámci průzkumu jsme pracovali pouze s charakteristikami, které uváděli sami studenti na základě své představy o osobnosti učitele.**

V rámci průzkumu byl nejprve na základě výpovědí 100 respondentů sestaven soubor charakteristik, které studenti sami uváděli. V uvedeném souboru 18 charakteristik učitelovi osobnosti určili respondenti pořadí charakteristik dle kritéria významnosti pro osobnost učitele.

Dle významnosti, která se projevila četností výběru, byly charakteristiky rozříděny do tří klastrů.

Přiřazení charakteristik do klastrů na základě výběru dle významnosti:

Klaster A / aritmetický průměr = 2,55

Charakteristiky osobnosti učitele a jejich pořadí:

Odbornost	1,8
Empatie	2,1
Kladný vztah k dětem	2,2
Autoritativnost	2,5
Komunikativnost	3,2
Organizační schopnosti	3,5

Klaster B / aritmetický průměr = 5,51

Charakteristiky osobnosti učitele a pořadí:

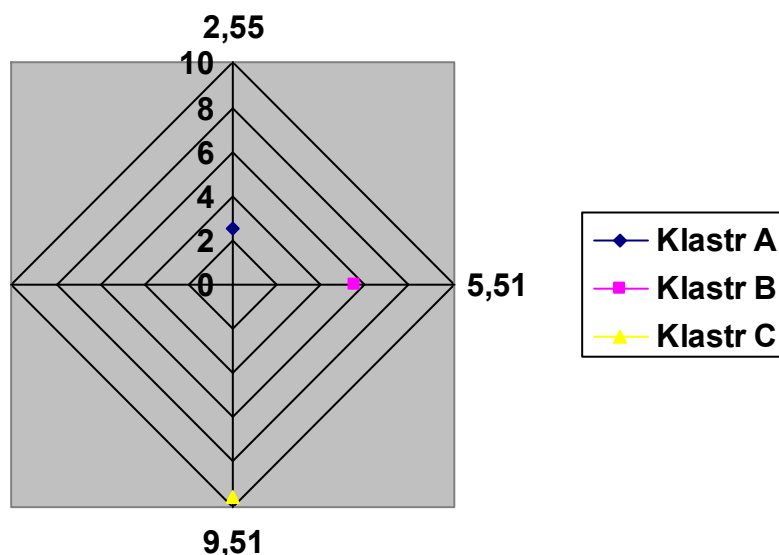
Spravedlnost	4,1
Trpělivost	4,5
Pracovitost	5,6
Kreativita	6,1
Tolerance	6,2
Smysl pro humor	6,9

Klaster C / aritmetický průměr = 9,51

Charakteristiky osobnosti učitele a pořadí:

Důslednost	7,1
Ekologické myšlení	8,2
Zdatnost	9,3
Společenské vystupování	9,5
Příjemný vzhled	10,8
Šetrnost	12,2

Graf 1. Znárodnění významnosti charakteristik na základě aritmetických průměrů klastrů:



Z charakteristik byl zpracován přehled ve formě tabulky. Respondenti v tabulce uvedli, které charakteristiky jsou podle jejich mínění pro osobnost učitele nezbytné, které vhodné, o kterých se domnívají, že jsou zbytečné a nevhodné. Významnost charakteristiky, kterou uváděli studenti, byla vyjádřena procenticky a v grafu 2., 3. a 4. je prezentována jako vize respondentů.

3 Výsledky autoreflexe

V druhé etapě průzkumu se respondenti vyjádřili ke každé charakteristice, zda ji vlastní. Vyjadřovali se výrokem: tuto vlastnost mám - mám částečně - nemám.

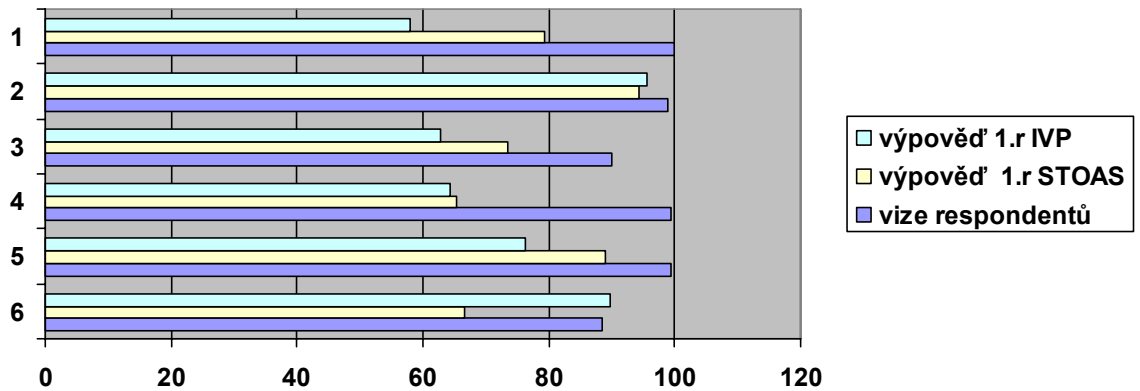
Druhé etapy orientačního průzkumu se zúčastnily dva soubory respondentů. Studenti 1. ročníku IVP ČZU v počtu 193 respondentů a soubor 36 respondentů - studenti 1. ročníku STOAS. Výsledky nebyly zatím statisticky hodnoceny, neboť se jedná o dílčí výsledky. Průzkum by měl být ukončen po získání výsledků autoreflexe studentů, až postoupí do 3. ročníku studia učitelství a absolvují pedagogickou praxi. Komparaci výsledků autoreflexe 1. a 3. ročníku chceme zjistit, do jaké míry ovlivní příprava učitelů a absolvování pedagogické praxe představy studentů učitelství o osobnosti učitele ve vztahu k své vlastní osobě.

Počet respondentů, kteří vyjádřili, že je jim charakteristika vlastní, je vyjádřen v procentech v následující tabulce. Výrok: vlastnost mám, byl hodnocen 2 body (přepočteno na % = 100), výrok: mám částečně, byl hodnocen 1 bodem (přepočteno na % = 50) a výrok: vlastnost nemám, byl hodnocen 0 body (přepočteno na % = 0).

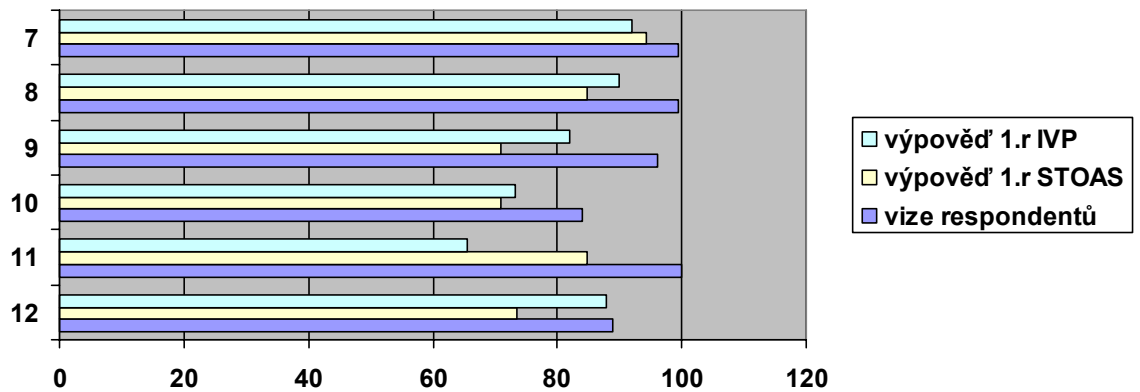
Tabulka 1. Výsledky autoreflexe

	charakteristika	souhlas s charakteristikou ve spojení s vizí o osobnosti učitele vyjádřilo celkem respondentů (%)	ztotožnění se s charakteristikou na začátku studia učitelství – počet respondentů (%)	
			IVP 1. r	STOAS 1.r
1	odbornost	100,0	58,0	79,0
2	kladný vztah k dětem	99,0	95,6	94,4
3	empatie	90,0	62,7	73,6
4	autoritativnost	99,5	64,3	65,3
5	výřečnost	99,5	76,2	88,9
6	organizační schopnosti	88,5	89,4	66,7
7	smysl pro spravedlnost	99,5	92,0	94,0
8	trpělivost	99,5	90,0	84,7
9	pracovitost	96,0	81,9	70,8
10	tvořivost	84,0	73,3	70,8
11	tolerantnost	100,0	65,5	84,7
12	smysl pro humor	89,0	88,0	73,6
13	důslednost	99,5	78,5	77,8
14	ekologické myšlení a chování	90,5	52,6	76,7
15	zdatnost	75,5	72,0	62,5
16	společenské vystupování	98,5	61,4	66,7
17	příjemný vzhled	73,0	58,6	70,8
18	šetrnost (hospodárnost)	67,0	62,7	73,6

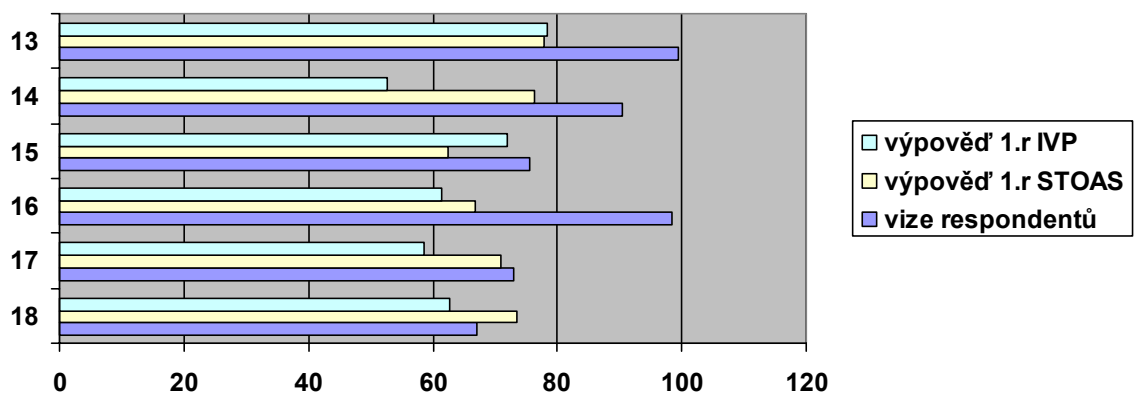
Graf 2. *Výsledky autoreflexe pro charakteristiky klastru A*



Graf 3. *Výsledky autoreflexe pro charakteristiky klastru B*



Graf 4. *Výsledky autoreflexe pro charakteristiky klastru C*



4 Shrnutí

Studenti obou souborů uváděli jako významnou charakteristiku osobnosti pedagoga jeho odbornost. Zdá se být překvapivé, že již v 1. ročníku se většina respondentů považuje za částečné odborníky nebo úplné. Je to dáno tím, že na obou univerzitách zemědělského profesního zaměření je příprava učitelů odborných předmětů propojena s přípravou profesní nebo na ni navazuje. Studenti tak do odbornosti zahrnovali právě i tuto profesní přípravu.

Je potěšitelné, že studenti dali v charakteristice učitele velký význam empatii, kladnému vztahu k dětem a smyslu pro spravedlnost, neboť sociální ladění učitele a lidskost je významnou součástí charakteru dobrého učitele. Zároveň si studenti již v 1. ročníku uvědomují, že předpokladem pro dobře vykonávanou učitelskou profesi mají význam i organizační schopnosti, komunikativnost, důslednost a trpělivost při práci s dětmi. Příliš velký význam však respondenti v 1. ročníku nepřikládají fyzické zdatnosti učitele, příjemnému vzhledu a společenskému vystupování.

5 Závěr

Orientační průzkum zmapoval představy studentů 1. ročníku na počátku studia učitelství o osobnosti učitele. Dílčí výsledky ukázaly na názorovou podobnost souborů ve většině charakteristik a na kvalitu přijatých studentů ke studiu učitelství.

Literatura

DYTRTOVÁ, R. Míra kompatibility sebereflexe pedagogů s názory žáků na osobnost učitele. In Prokop, J., Rybičková, M (ed.) *Proměny pedagogiky*. Sborník příspěvků z 13. konference ČPdS. Praha: UK PedF, 2005, s. 282-285. ISBN 80-7290-226-1.

ILLÁŠOVÁ, L., SANDANUSOVÁ, A. Využitie výsledkov výzkumu v edukačnom procese. In: *Výzkum v oborových didaktikách prírodovedných, zemědělských a příbuzných oborů*. Praha: UK, 2006, s.146-151. ISBN 80-86561-29-1.

IVÁNEK, M. 2007, Pedagogická prax-klíčová súčasť prípravy učiteľov odborných predmetov (budúcich učiteľův). In: *Příprava učitelů v dekadě vzdělávání a výchovy k udržitelnému rozvoji*. Praha : ČZU, 2007. ISBN 978-80-213-1608-9.

KŘÍŽ, E. 2005, History, Present and Perspectives of Teaching practical training. In: *Proceedings of the International Symposium The Role of Education in the Process of Transition: from Consumer Society to Knowledge Society*, Prague: CAU, 2005. s.54-61. ISBN 80-213-1384-6.

PETLÁK, E. *Klíma školy a klíma triedy*. Bratislava: Iris, 2006. ISBN 80-89018-97-1.

